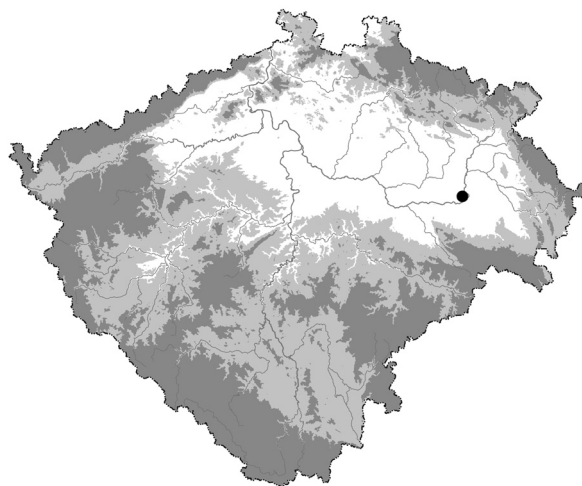

Soubor středověké a novověké keramiky z Brozan nad Labem, okr. Pardubice*

Jan Musil

1. Úvod

Současné poznatky o proměnách stavební a hmotné kultury ve středověkém a raně novověkém období v žijících českých vsích se omezují převážně na poznatky získané stavebně historickými a záchrannými archeologickými výzkumy. V obou případech bez výjimky platí, že jsou vynuceny okolnostmi vyplývajícími z momentálních stavebních záměrů (srov. *Anderle – Ježek – Zavřel 2000; Dohnal – Vařeka 1997; Gabriel 1994; Havlice – Kodýdek – Šnejd 2014; Kolařík – Merta – Peška 2015; Kypta – Veselý – Nachtmanová 2018; Kypta et al. 2020; Militký – Vařeka 1997; Musil 2017; Musil 2020; Nováček – Vařeka 1997; Šimůnek et al. 2010; Škabrada – Syrová-Anýžová edd. 2018; Šulc – Kypta – Ježek 2009; Vařeka 2013; Vařeka et al. 2010*). Bohužel pouze výjimečně dochází k tomu, že by sami místní občané hlásili menší zemní zásahy nebo přímo objev archeologických situací, snad s léty zakořeněné obavy před možnými sankcemi či omezeními plynoucími z případného archeologického výzkumu. Patrně ještě dlouho potrvá, než se tento negativní postoj vůči archeologům změní. V našem případě jsme měli to štěstí, že stavebníkem a předávajícím archeologických nálezů ze zahrady u čp. 8 v Brozanech (část obce Staré Hradiště, okres Pardubice, Pardubický kraj – *obr. 1 a 2*) byl profesionální archeolog. Předmětem předloženého příspěvku je menší kolekce středověké a raně novověké keramiky, která významným způsobem doplňuje naše poznatky o vybavení venkovských usedlostí na Pardubicku ve středověkém a raně novověkém období.

Obr. 1. Brozany nad Labem, okr. Pardubice. Poloha lokality na mapě Čech.

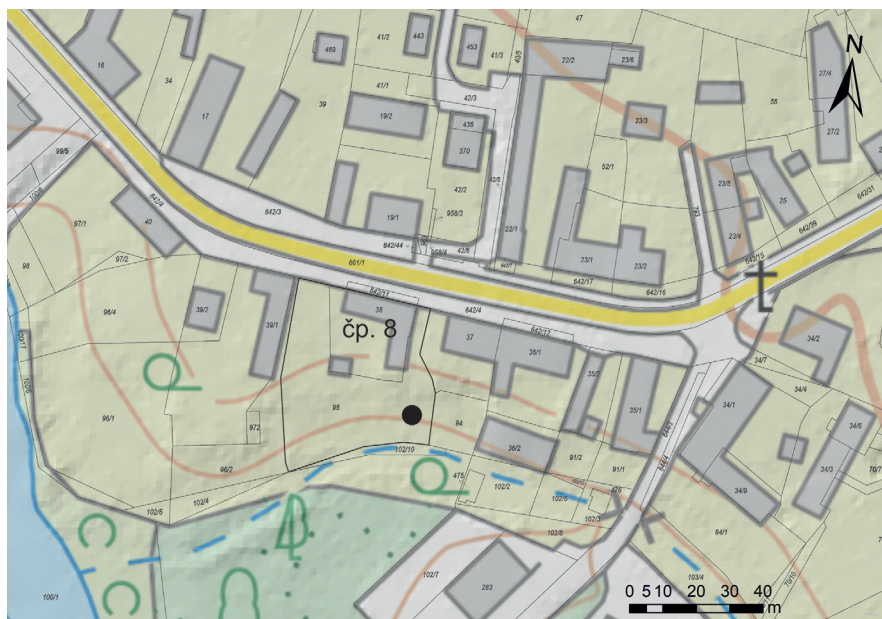
2. Přírodní podmínky

Z geomorfologického hlediska náleží Brozany do Hercynského systému, provincie Česká vysočina, soustavy České tabule, podsoustavy Východočeské tabule, celku Východolabské tabule, podcelku Pardubická kotlina, okrsku Kunětická kotlina (*Demek – Mackovčín edd. 2006, 259*), podokrsku Sršská plošina (*Balatka – Kalvoda 2006*) s nejvyšším vrcholem Kunětickou horou (315 m n. m.). Z geologického hlediska je podloží tvořeno kvartérními nivními sedimenty,¹ na které nasedají půdy tvořené modálními fluvizeměmi, psefitickými regozeměmi, modálními hnědozeměmi, modálními gleji a zrašelinělými modálními gleji.² Území náleží do teplé klimatické oblasti T2 s průměrnou červencovou teplotou vzduchu nad 18 °C, průměrným počtem letních dnů nad 50 a průměrným počtem mrazivých dnů pod 110 (*Fal-*

* Věnováno Janu Frolíkovi k životnímu jubileu.

1 Česká geologická služba, Geologická mapa 1:50 000; <https://mapy.geology.cz/geo/>

2 Česká geologická služba, Půdní mapa 1:50 000; <https://mapy.geology.cz/pudy/>

Obr. 2. Brozany nad Labem, okr. Pardubice. Místo nálezu souboru středověké a raně novověké keramiky zvýrazněno černým bodem. Vytvořeno v programu QGIS. Podklad ZTM 1:10 000, DKN a DMR 5. generace (zdroj: ČÚZK).

tysová – Bárta edd. 2001, 27). Z fyto geografického členění náleží fyto geografické oblasti termofytikum, obvodu České termofytikum, Pardubické Polabí, z hlediska potencionální přirozené vegetace oblasti jilmové doubravě (Faltysová – Bárta edd. 2001, 43–48).³ Z hydrologického hlediska náleží do povodí Labe, na jihozápadním okraji obce se nalézá jedno z jeho slepých ramen.

3. Lokalizace

Naše zájmové území se nalézá na ppč. 95 v katastrálním území Brozany na Labem (okres Pardubice, Pardubický kraj), v jihovýchodní části zahrady u domu čp. 8 (obr. 2; 3:1). Terén jeví tendenci svažovat se k vodoteči na jižní straně pozemku. Dne 23. srpna 2023 byly hloubeny výkopy pro celkem devět patek ztraceného bednění pro základy včelařské dílny o celkové výměře 25 m². Hloubka patek kolísala od 0,2 do 0,75 m (v severní části). Prostor byl trvale zemědělsky obhospodařován, v minulosti se zde nalézal ovocný sad a depoziční areály (zahradnický kompost, stavební suť a skládky materiálu). Pokud bylo možno sledovat odhalenou stratigrafickou situaci, podloží na lokalitě je tvořeno šedožlutým ulehlým jílem. Na něj již nasedala vrstva zahradního drnu tvořená hlinitopísčítým půdním typem tmavě šedo-hnědé barvy o mocnosti 0,25–0,45 m, který obsahuje větší množství kamenů (trachybazalt Kunětická hora) ze zbořené stodoly. Právě z vrstvy zahradního drnu byla získána menší kolekce středověké a raně novověké keramiky (44 ks, 559 g), jejíž vyhodnocení je předmětem předloženého příspěvku.⁴

4. Písemné prameny

Jak vyplývá z etymologického rozboru, vesnice Brozany vděčí za svůj název místnímu labskému brodu (Profous 1947, 186), přes který procházela stará komunikace směřující z Pardubic do Hradce Králové (Rosůlek 1909, 340). Samy Brozany z anonymity písemných pramenů vystupují relativně pozdě. Až v roce 1376 jsou poprvé zmiňovány v souvislosti s odkazem zesnulého Petra z Brozan pro kunětický kostel. Petr byl podle znění tohoto dokumentu klientem nižšího šlechtice Střežka z Koloděj, který byl zároveň vykonavatelem jeho závěti. Podle ní měl být z jeho dvorů a pozemků v Kolodějích,⁵ které ob-

3 CENIA, Národní geoportál INSPIRE; <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map/>

4 Za detailní popis nálezových okolností a předání nálezů ke zpracování děkuji kolegyni Mgr. Kristýně Bulvové, archeoložce Východočeského muzea v Pardubicích.

5 Jedná se o dnešní obec Malé Koloděje nedaleko Sezemic (okr. Pardubice) – srov. Profous 1949, 287.

Obr. 3. Nálezy středověkých situací na katastru obce Brozany nad Labem. 1 – čp. 8; 2 – čp. 35; 3 – čp. 185; 4 – čp. 23. Vytvořeno v programu QGIS. Podklad ZTM 1:10 000 a DMR 5. generace (zdroj: ČÚZK).

starávali dva laici Mikuláš a Jan řečený Sekáč, odváděny ve prospěch kunětického kostela každoročně dvě a půl kopy pražských grošů. Za tyto finance měly být slouženy dvakrát v roce zádušní modlitby (*SA I*, 177–178). Petr z Brozan byl bezpochyby muž movitý, ze stručného zápisu ale nevyplývá, zda náležel mezi příslušníky nižší šlechty a jaké majetky (zda vůbec nějaké) vlastnil v Brozanech. Ty totiž nepochybně náležely k dominiu benediktinského kláštera v Opatovicích nad Labem. Majetky opatovického benediktinského kláštera zaniklého za husitských válek zastavil v roce 1436 císař Zikmund Lucemburský za vojenskou a politickou podporu Diviši Bořkovi z Miletínka (*AČ IV*, 175–176; *Sedláček 1914*, č. 1332). Brozany jsou zde výslovně uvedeny mezi někdejším klášterním majetkem. Diviš Bořek z Miletínka získal od císaře ještě majetky husity zničeného sezemického kláštera a spojil je tak do jednoho panství okolo svého hradu Kunětická Hora. Dále od Jana Hlaváče z Mitrova odkoupil Pardubice (*Šebek a kol. 1990*, 73–74), čímž de facto položil základ pozdějšího pardubického panství. V roce 1491 získal zadlužené panství s Pardubicemi a Kunětickou Horou Vilém z Pernštejna. Osudy pardubického panství spojujeme s osobou Viléma z Pernštejna, s jeho syny Vojtěchem a Janem, dále s Janovými syny Jaroslavem, Vratislavem a Vojtěchem (detailně k dějinám rodu srov. *Vorel 2021*, zde přehled další výběrové literatury). Osobní bankrot Jaroslava z Pernštejna pak vedl k prodeji pardubického panství v roce 1560. Kupujícím nebyl nikdo menší než sám císař Ferdinand I., panství se tak stalo korunním statkem (*Šebek a kol. 1990*, 137–157), jehož součástí byly pochopitelně i Brozany (*Profous 1947*, 186). Není bez zajímavosti, že jeden dvůr v Brozanech vlastnil i Jiří Adlspach z Damsdorfu, hejtman pardubického panství v letech 1563–1591 (*Šebek a kol. 1990*, 152).

5. Současný stav archeologických poznatků o středověkém osídlení na katastru obce

Katastr obce patří mezi známé archeologické lokality z mladší doby bronzové (např. *Buchtela 1906*; *Eisner 1913*, 38; *Vokolek 2003*, 63–64; *Jílek ed. 2015*, 37) a turbulentního období stěhování národů (*Jiřík – Jílek 2009*; *Jílek ed. 2015*, 112, kat. 176). Archeologických nálezů ze středověku oproti tomu registrujeme doposud jen velmi málo.

V roce 1950 byla při sondáži Archeologického ústavu ČSAV v Praze na zahradě náležící domu čp. 35 (*obr. 3:2*) objevena mladohradištní sídlištní vrstva obsahující zlomky keramiky (*Šolle 1951*). Dva silně poškozené zlomky keramiky datovatelné do 12.–13. století byly nalezeny na staveništi domu čp. 185 (*obr. 3:3*; *Vokolek – Žaloudková 2018*), čtyři zlomky keramiky z 13.–14. století ze základové rýhy pro oplocení pozemku u čp. 23 (*obr. 3:4*; *Záruba 2019*).

V roce 1920 došlo k objevu dvou depotů mincí v Kořínkově lese. Obsahovaly bližší neznámý počet mincí – pražských grošů Jiřího z Poděbrad, Vladislava II. Jagellonského a bílých penízů Ludvíka Jagellonského a Ludvíka III. Hessenského. Do země byly oba poklady uloženy v keramických nádobkách patrně mezi lety 1516 a 1526 (*Nohejlová-Prátová ed. 1956, 277*). Tím jsou archeologické nálezy z období středověku a raného novověku vyčerpány.

6. Vyhodnocení archeologických nálezů

Poznání vrcholně středověké a novověké keramiky na Pardubicku se opírá zejména o poznatky získané z bezprostředně sousedících regionů – z Chrudimska (*Frolík – Musil – Sigl s. d.*) a Hradecka (k současnému stavu poznání východočeské keramické produkce přehledně – *Čapek a kol. 2022*). Rozsáhlé soubory z pardubického zámku a historického městského jádra nejsou ještě detailně publikovány, podobně je tomu i v případě souboru z hradu Kunětická Hora. Tento stav poznání kontrastuje s našimi poznatky o vývoji raně středověké keramiky (*Musil 2023*).

Analýza středověké a novověké keramiky se opírá o zkušenosti získané při zpracování jiných rozsáhlých keramických souborů z Chrudimska (*Frolík et al. 2020, 451; Frolík et al. 2021; Frolík et al. 2022; Frolík – Musil 2024; Frolík – Musil 2025a; Frolík – Musil 2025b; Musil 2009; Musil 2013; Lacina – Musil 2020; Lacina – Musil 2022*). Keramika byla posouzena standardním způsobem. Kromě okrajové profilace nádob a výzdoby (typáře *Zápotocký 1978*), důležitých pro časové zařazení, byly sledovány také makroskopické znaky technologického charakteru.⁶ Podle nich jsou vyčleněny tzv. keramické třídy (srov. *Čapek a kol. 2022, 199–209*), odrážející produkci jednotlivých hrncířských center (či snad i jednotlivých dílen). Lze tak lépe vyčlenit regionální rozdíly a uvažovat o původu keramiky pro jednotlivá místa.

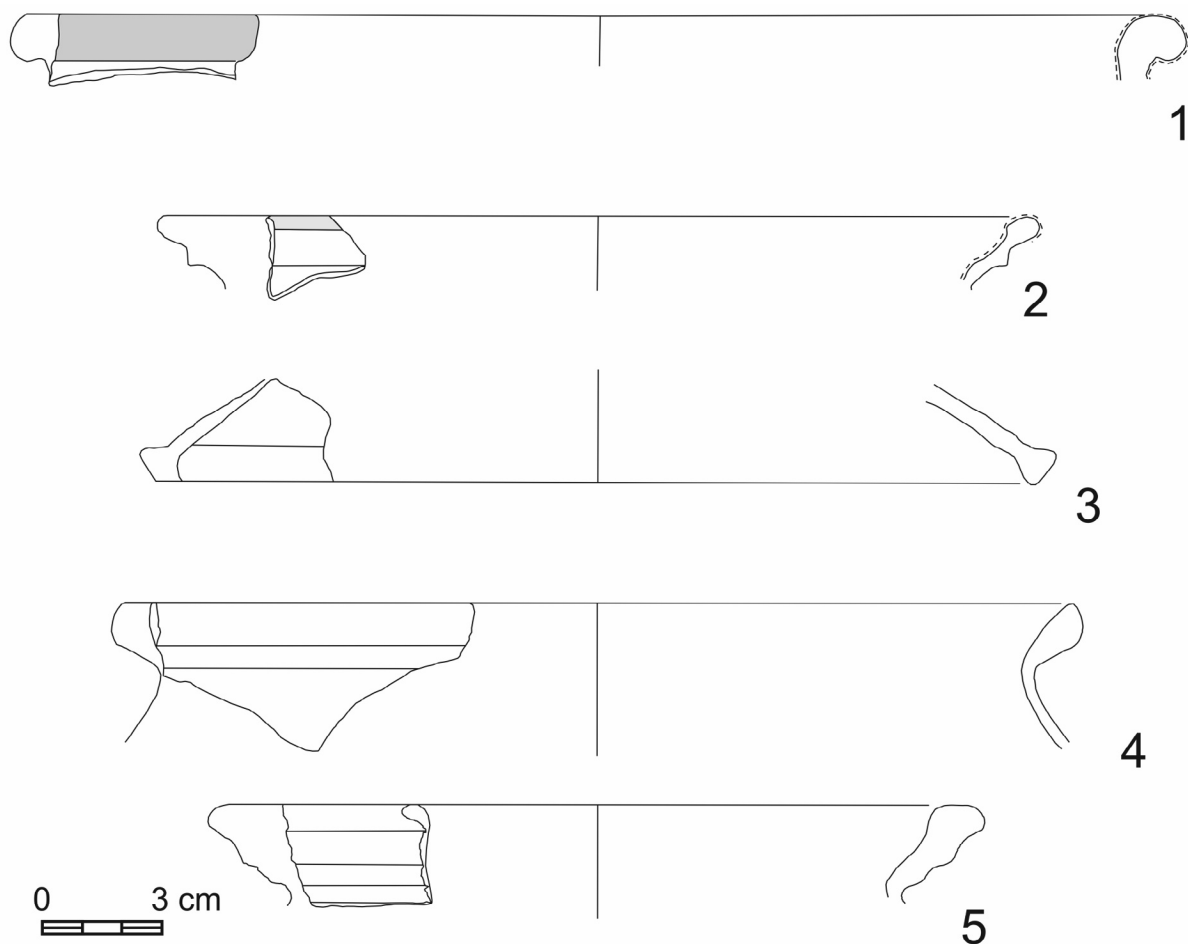
Na základě těchto vlastností je možno nalezenou keramiku (44 ks, 559 g) rozdělit do 12 keramických technologických tříd (dále KT, jejich přehled je podán v závěru práce), definovaných v manuálu používaném ve Východočeském muzeu v Pardubicích (*Musil 2025*) pro zpracování středověké a novověké keramiky z Pardubicka. V případě Brozan všechny definované keramické třídy shledáváme i na Chrudimsku (srov. *Frolík – Sigl – Musil s. d.*). Přehled nejvýznamnějších keramických tříd na Chrudimsku byl podán v monografii věnované archeologickému poznání regionu Železných hor (*Musil – Netolický – Preusz 2020, Příloha 1*), rozbor keramických technologických tříd Skutečska v monografii věnované zpracování archeologického výzkumu u kostela sv. Václava v Lažanech (*Frolík 2019, 149–231*). Jak se ukazuje, tyto keramické třídy mají zároveň chronologický význam. Jejich datování je založeno na dlouhodobém komparativním studiu opírajícím se jak o dobře datovatelné stratigrafické sekvence z chrudimského městského jádra (Štěpánkova ulice, čp. 85/I; Filištínská ulice, čp. 37/I – 42/I; Hradební ulice, čp. 14/I a 15/I ad.), tak o lokality s jednoznačně vymezeným intervalem fungování (např. benediktinský klášter v Podlažicích vypálený husity v dubnu 1421; sirotčí obléhací práce pod hradem Lichnicí z let 1428–1429 ad.; k metodě zpracování srov. *Frolík et al. 2021, 545*).

Shrneme-li naše dosavadní poznatky získané rozborem keramiky, jednotlivé keramické třídy se objevují v určitých chronologických souvislostech a vytvářejí časové horizonty.

Nejstarší keramickou technologickou třídu v našem souboru představuje na Pardubicku a Chrudimsku velmi populární oranžová keramika s kožovitým povrchem (KT 2, 6 ks, 39 g). Zastoupena je zlomky hrnců a pohárů s výraznou rýhovou oběžnou šroubovicí v podhrdí (*obr. 6:2; 7:1–3*). Z hlediska okrajové profilace rozeznáváme deriváty okrajů zavinutých a kyjovitých. Toto keramické zboží se částečně překrývá s okruhem světlé oxidační keramiky zdobené červeným malovaným dekorem (KT 1) a tvoří převážnou část keramických souborů 2. poloviny 14. a 1. poloviny 15. století na Chrudimsku (*Musil – Netolický – Preusz 2020, 213–225; Frolík et al. 2020, 452, 472*).

Do stejného časového období spadá rovněž výskyt v naší části východočeského prostoru oblíbeného oranžového oxidačního keramického zboží s krupičkovitým přetaženým povrchem (KT 10, 5 ks, 222 g). Zastoupena je pouze nezdobenými tvary kuchyňské keramiky, mezi nimiž se podařilo identifikovat

6 1) barva, 2) ostřívo, 3) barva lomu, 4) výpal, 5) povrch, 6) afinita k jiné technologické keramické třídě, která je uvedena numerickým kódem či kráceným názvem lokality a numerickým kódem.

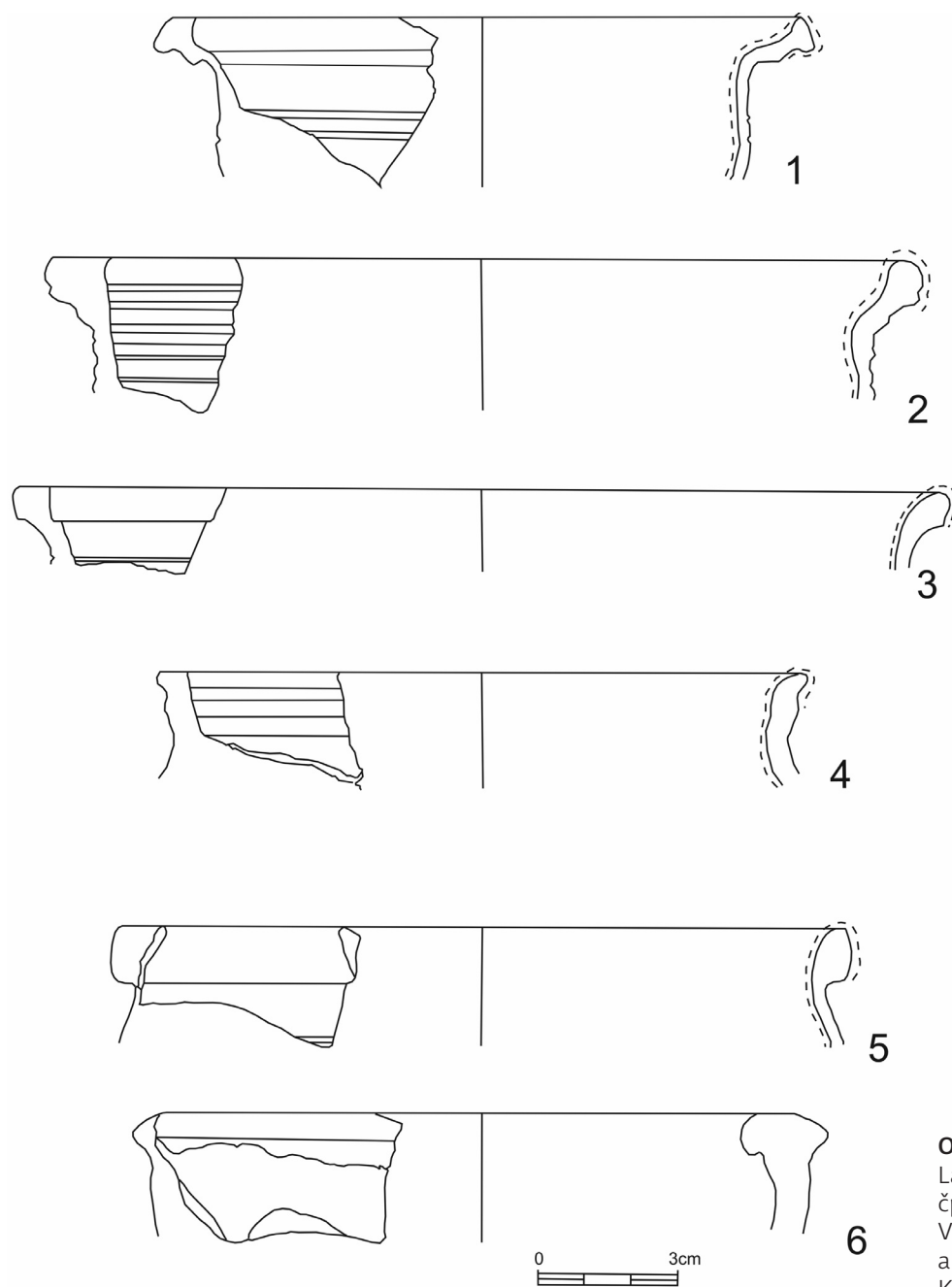

Obr. 4. Brozany nad Labem, okr. Pardubice, čp. 8, zahrada ppč. 95. Výběr středověké a novověké keramiky. Kresba J. Musil.

hrnce (*obr. 6:5*) a kónickou mísu s rozšířeným okrajem (*obr. 5:6*). Toto keramické zboží nalezneme v Chrudimi a jejím nejbližším zázemí, dále ho známe ze Lhoty u Skutče, z hradu Rychmburku, ze zaniklé vesnice pod Sečskou přehradou, z hradů Vildštejna, Rabštejnu, Košumberku, a Nových Hradů, z Ronovska či z okolí Luže (*Frolík et al. 2022*, 480; *Frolík – Musil 2024*, 31–32; *Lacina – Musil 2020*, 10–11; *Lacina – Musil 2021*, 41–42; *Musil 2017*; *Musil – Netolický – Preusz 2020*, 55, 109, 139, Příloha 1).

Shodně datovatelné je i charakteristické redukční zboží s kožovitým povrchem (KT 12, 2 ks, 16 g), v rámci datování sekvence odpadních jímek z Chrudimi, Hradební ulice mu odpovídá 3./4. horizont (*Frolík et al. 2020*, 453). Toto keramické zboží registrujeme v celém Chrudimsku, v Železných horách, i na Skutečsku (*Frolík et al. 2020*, 453; *Frolík – Musil 2024*, 176–184; *Frolík – Musil 2025a*; *Musil – Netolický – Preusz 2020*, Příl. 1). V našem souboru je tato třída zastoupena dvěma nezdobenými zlomky výdutí nádob.

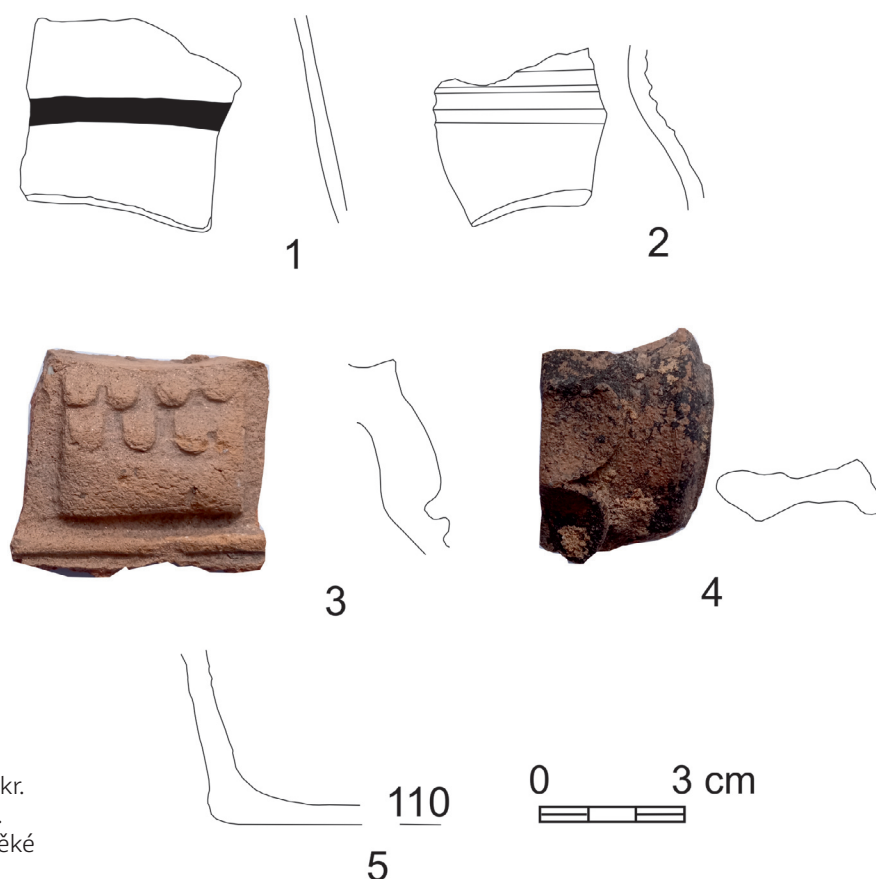
Široce do vrcholné středověkého období můžeme datovat i světlé červeně malované zboží (KT 1, 9 g), které bylo současně vyráběno na různých místech a distribuováno po celém území naší republiky (k výrobním okruhům červeně malované keramiky srov. *Gabriel – Smetana 1983*; nejnovější shrnutí problematiky viz *Čapek et al. 2022*, 73–169.). V brozanském souboru je zastoupeno jedním zlomkem s červeně malovanou linkou (*obr. 6:1*). I toto keramické zboží bylo na Chrudimsku a Pardubicku velmi oblíbené. Nalezneme ho v Chrudimi, Lažanech, ve Dvakačovicích, v Jezbořicích, v Trhové Kamenici, v Rozhovicích, v Hrochově Týnci, v areálu zaniklé středověké vsi Bolešov, na klášterišti v Podlažicích či z okolí Luže. Z hradního prostředí zmiňme Košumberk, Kunětickou Horu, Lichnici, Nové Hradý, Oheb, Rabštejnek, Rychmburk, Strádov a Žumberk (*Frolík et al. 2020*, 454; *Frolík et al. 2021*, 554; *Frolík et al. 2022*, 480; *Frolík – Musil 2023*, 175; *Frolík – Musil 2024*; *Frolík – Musil 2025a*; *Lacina – Musil 2020*, 12–13; *Lacina – Musil 2022*, 42–43; *Musil – Netolický – Preusz 2020*, 81–82, 144, Příloha 1).

Obr. 5. Brozany nad Labem, okr. Pardubice, čp. 8, zahrada ppč. 95. Výběr středověké a novověké keramiky. Kresba J. Musil.

Patrně nejrozšířenější keramickou třídou na Chrudimsku a Pardubicku v 15.–16. století je redukční kovově šedé či černé leštěné keramické zboží (KT 4, 6 ks, 58 g). Mezi zlomky byly rozpoznány zlomky ze zvonovitých pokliček (*obr. 4:3*) a hrnců s profilací v podobě derivátů kyjovitých okrajů a nepravého okruží (*obr. 4:4–5*). Rozsáhlé soubory pocházejí z Chrudimi a jejího bezprostředního okolí, z klášterišť v Podlažicích, z oblasti Železných hor, Lažan, Trhové Kamenice, z hradů Rabštejnka, Rychmburku, Košumberka, Kunětické Hory, Pardubic, Ohebu, Nových Hradů, Lichnice, Vildštejna, Rychmburku, Žumberka, Strádova a z okolí Ronova nad Doubravou (srov. *Frolík – Musil 2024; Frolík – Musil 2025a; Frolík – Musil 2025b; Frolík et al. 2022*, 480; *Lacina – Musil 2020*, 13; *Lacina – Musil 2022*, 42; *Musil – Netolický – Preusz 2020*, 40–41, 55, 62, 175, Příloha 1). Obecně lze tuto keramiku datovat do 15. až 1. poloviny 16. století.

Do stejného časového intervalu můžeme zařadit přepálený, promačkáváním zdobený zlomek třmenového ucha mísy (*obr. 6:4*), který má četné analogie v souboru z odpadních jímek 3./4. fáze v Hradební ulici v Chrudimi (srov. *Frolík – Musil – Rohanová et al. 2023*, Fig. VI/49:3; VI/86:4).

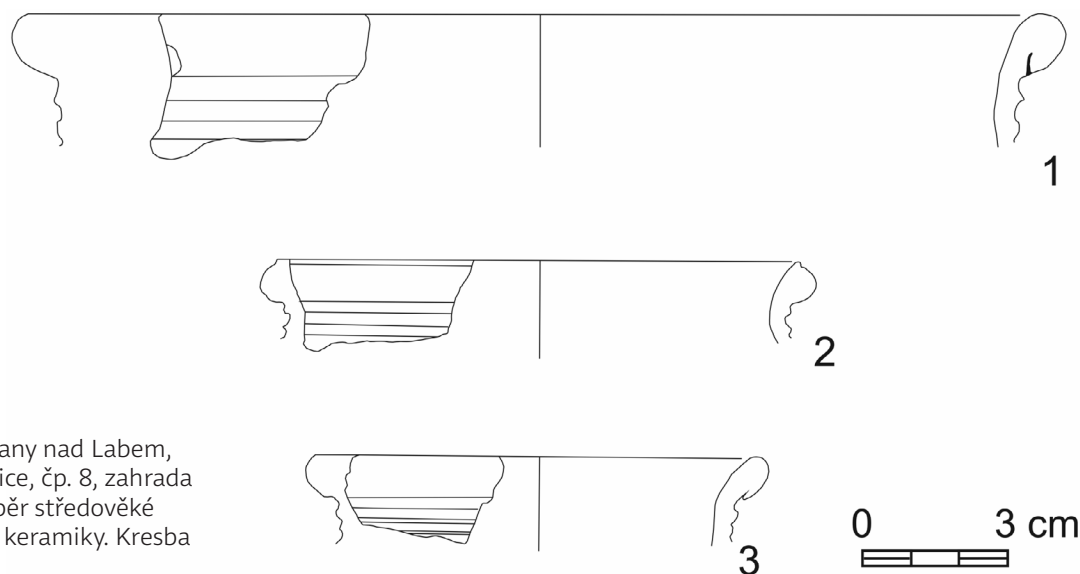
Obr. 6. Brozany nad Labem, okr. Pardubice, čp. 8, zahrada ppč. 95. Výběr středověké a novověké keramiky. Kresba J. Musil.

Pozoruhodným nálezem je fragment římsového korunního kachle (KT 3, 1 ks, 26 g). Z motivu se dochovala pouze stínka cimbuří s šikmou pultovou stříškou s náznakem stylizovaných tašek. Pod ní se dochovala obvodová lišta v podobě vývalku a výžlabku (*obr. 6:3*). Na základě provedení můžeme tento zlomek zařadit na konec 15. a až do počátku 16. století. V tomto období dochází v Čechách a na Moravě k rozšíření kachlových kamen na venkov. Do té doby počítáme s otevřenými pecemi v dymných jizbách. Na první pohled by se mohlo zdát, že přítomnost kachlových kamen ve venkovském prostředí evokuje vyšší sociální status zdejších obyvatel. Jak ukazují studie publikované v posledních letech, nálezů kachlů z období 15. a 16. století z vesnického prostředí utěšeně přibývá (*Dreslerová – Kypta – Šulc 2004; Krásný – Kypta – Šulc 2005; Kypta et al. 2020; Kypta – Veselý – Nachtmannová 2018; Musil 2020, 127–128; Šimůnek et al. 2010; Šulc – Kypta – Ježek 2009*). Jedná se tedy spíše o trend postupného zvyšování životní úrovně a komfortu bydlení (*Kypta 2014, 424–427*), než znak vyššího sociálního statusu majitele.

Nastupující raně novověkou keramickou produkcí konce 15. a 1. poloviny 16. století představuje specifické hnědočerveně transparentně glazované zboží typu Husova ulice (KT 11; *Frolík – Sigl 1990*), které je zastoupeno jedním nezdobeným zlomkem z výdutě nádoby (2 g). Analogické nálezy jsou v rámci regionu známy z výzkumů v Chrudimi a jejího zázemí, z hradů Košumberka, Rabštejnku, Vildštejna, Žumberka, z Nových Hradů a z okolí Ronova nad Doubravou (*Frolík – Kozáková – Musil 2018, 460; Frolík et al. 2020, 455; Frolík et al. 2021, 556; Frolík – Musil 2023, 177; Frolík – Sigl 1990; Lacina – Musil 2020, 13–14; Lacina – Musil 2022, 43–44; Musil – Netolický – Preusz 2020, Příloha 1*).

Pro období 16.–18. století je příznačný výskyt částečně glazovaného keramického zboží s oranžovým (KT 6, 6 ks, 38 g; *obr. 5:3,5*) a bělavým lomem (KT 7, 11 ks, 62 g; *obr. 4:1-2; 5:1-2*). Obecně do novověkého období můžeme zařadit keramické zboží s opakní tmavě fialovou burelovou glazurou (KT 8, 2 ks, 12 g; *obr. 5:4*) a režné zboží s bělavým či bělošedým lomem (KT 9, 1 ks, 10 g). Je zajímavé, že chybí jakékoliv doklady kukačkou malovaného zboží v podobě džbánů a mís s talířovým podokrajím.

Nejmladší složku souboru představují zlomky nesoucí charakteristickou světle hnědou opakní zemitou glazuru – tzv. šlemovku (KT 5, 1 ks, 47 g), které můžeme datovat na závěr 19. a počátek 20. století.

Obř. 7. Brozany nad Labem, okr. Pardubice, řp. 8, zahrada ppř. 95. Výběř středověké a novověké keramiky. Kresba J. Musil.

7. Závěr

Ařkoliv popisovaný soubor rozhodně nepatřĩ mezi nejrozsáhlejší, rozmnožil rozhodným způsobem naše dosavadní poznatky o každodenním životě v Brozanech na přelomu středověku a raného novověku. Nejstarší popisované zlomky spadají nejspíše na přelom 14. a 15. století, jsou reprezentovány jak oxidační keramikou s kořovitým a krupičkovitým povrchem charakteristickou pro šĩřší východořeskou oblast, tak i keramikou redukční. Stopově je zastoupena i keramika s řerveným malováním. Nález kvalitního římsového korunního komorového kachle naznařuje významnou proměnu venkovské hmotné kultury na přelomu 15. a 16. století, kdy byly pece v dymných jizbách nahrazovány kamnovými tělesy. Nastupující raně novověkou keramickou produkci dokládá výskyt řástečně glazovaného keramického zboží typu Husova ulice.

Popis keramických říd

KT1 „bílá řerveně malovaná“ (1. řelavá, bílá, řeřová až řvřtle okrová; 2. kamĩnky 0,05–1,5 mm, dutinky; 3. řelavá, bílá, řeřová až řvřtle okrová; 4. oxidační, opticky tvrdý; 5. hladký, vytáření; 6. 213, CRF13, Bolešov 2, Dvakařovice 3, Hrochův Týnec 12, CHZ 5, Jezbořice 4, Kostelec u HM 105, Kořumberk 213, Lařany 12, Medleřice 213, Mrdice 5, NH2, Oheb 3, PA213, Podlařice 2, Ra18, Rychmburk 2, Strádov 14, Střemořice 5, Štěnec-Mravĩn 5, TK3, Źumberk 7)

KT 2 „oxidační zboží se sendviřovým efektem a kořovitým povrchem“ (1. řeřová, hnědookrová a řvřtle hnědá; 2. písřitě ostrĩvo kamĩnky (0,5–2 mm), jemně krupičkovitě, mírně porěznĩ; 3. sendviřový efekt; 4. oxidační, sendviřový efekt, opticky tvrdý; 5. kořovitý, peřlivě upravený povrch; 6. Dvakařovice 15, řástečně spadá i do okruhu bílé řerveně malované, místy i archaiřtřjší radělo Ra16, CHZ 2, Kořumberk 219, Křĩřanovice 3, Lařany 5, Medleřice 219, NH10, Oheb 24, P003, PA213, Podlařice 1, Ro12, Rychmburk 14, Seř 9, Střemořice 2, Štěnec-Mravĩn 2, Vildštejn 7, Źumberk 16)

KT 3 „kachle“ (1. řvřtle i tmavě oranřová, cihlově okrová, hnědookrová; 2. kamĩnky 0,5–1 mm; 3. řvřtle i tmavě oranřová, cihlově okrová, hnědookrová; 4. oxidační, opticky střednĩ; 5. hladký; 6. 222, Dvakařovice 1, NH1, Oheb 2, P006, PA222, Podlařice 16, Ra11, Ro25, Rychmburk 3, Seř 12, Źumberk 8)

KT 4 „ředá redukční“ (1. řerná, ředá, ředoběřově, řelošedá, ředobílá, kovově ředá lesklá; 2. mikroskopické ostrĩvo, místy ojedinělý kamĩnek; 3. řvřtle ředá až řeloběřová a řrémově bílá; 4. redukční, opticky tvrdý; 5. jemný někdy leřtěný vodorovně a radiálně, řasto kovově lesklý, vytáření; 6. 217, CRF17, Bolešov 5, Dvakařovice 4, Hrochův Týnec 8, CHZ 3, Jezbořice 5, Kořumberk 217, Kovářov 1, Křĩřanovice 4, Lařany 13, Lhota u Skutře 2, Liboměřice 2, Medleřice 217, NH4, Oheb 4, P001, PA217, Podlařice 7, Ra4, Ro4, Rychmburk 4, Seř 3, Střemořice 3, Stoupeř 7, Štěnec-Mravĩn 3, TK4, Vildštejn 2, Źumberk 1)

KT 5 šlemovka, Bunzlau (1. tmavě hnědá opakní zemitá glazura /v případě zboží z Boleslawiece/Bunzlau je na vnitřní straně bílá opakní glazura/; 2. částečně slintutý; 3. běloběžový, bělošedý, až světle šedý; 4. oxidační, opticky tvrdý; 5. jemný pečlivě upravený povrch, hladký; 6. 315, Dvakačovice 7, Brozany 5, CHZ 7, Košumberk 315, Medlešice 315, PA315, Ro19, Štěnec-Mravín 7)

KT 6 glazovaná oxidační bez nástřepí I (1. okrová a oranžová, uvnitř částečně transparentně glazovaný žlutá, nazelenalá, nahnědlá; 2. jemné plavené těsto, mikroskopické ostrívo; 3. okrový, oranžový; 4. oxidační, opticky střední; 5. jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky; 6. 311, Dvakačovice 29, Kostelec u HM 115, Košumberk 311, Lhota u Skutče 9, Medlešice 311, Mrdice 15, NH15, PA311, Ra25, Ro20, Rychmburk 7, Seč 13, Štěnec-Mravín 10, Žumberk 5, Žumberk 20)

KT 7 glazovaná oxidační bez nástřepí II (1. běloběžová, uvnitř částečně transparentní glazura žlutá, nazelenalá, nahnědlá; 2. jemné plavené těsto, mikroskopické ostrívo; 3. bílý, běloběžový; 4. oxidační, opticky střední; 5. jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky; 6. 312, Dvakačovice 9, Košumberk 312, Křižanovice 7, Lhota u Skutče 10, Liboměřice 4, Medlešice 312, PA314, Ra28, Ro7, Rychmburk 8, Seč 4, TK5, Žumberk 3, Žumberk 10, Žumberk 11, Žumberk 15)

KT 8 manganově opakně glazovaná (1. vně tmavě fialová burelová opakní glazura, uvnitř hnědočervená či oranžová transparentní glazura; 2. jemné plavené těsto, mikroskopické ostrívo; 3. oranžový, červený a okrový; 4. oxidační, opticky střední; 5. jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky; 6. 314, Dvakačovice 30, Košumberk 314, Lhota u Skutče 11, Medlešice 314, PA314, Ra29, Ro21)

KT 9 běloběžová bez glazury (1. běloběžová; 2. jemné plavené těsto, mikroskopické ostrívo; 3. bílý, běloběžový; 4. oxidační, opticky střední; 5. jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky; 6. 320 (technologicky jako 312, jen bez glazury), Dvakačovice 17, Košumberk 320, Kovářov 7, Křižanovice 8, Medlešice 320, Oheb 20, PA320, Podlažice 4, Ro10, Štěnec-Mravín 9)

KT 10 „oxidační zboží s přetaženým krupičkovitým povrchem jemné na dotyk“ (1. oranžová, světle hnědá, okrová; 2. jemné písčité ostrívo (okolo 0,5 mm), slída velmi jemně mletá, dutiny (0,5 - 1 mm); 3. sendvičový efekt, světlá, tmavé jádro, světlá; 4. oxidační, opticky měkký až střední; 5. jemný přetažený krupičkovitý povrch, jemné na dotyk; 6. 218, CRF18, Dvakačovice 14, CHZ 4, Košumberk 218, Lhota u Skutče 3, Medlešice 218, NH13, Oheb 6, Ra36, Ro14, Rychmburk 22, Seč 6, Střemošice 4, Štěnec-Mravín 4, Vildštejn 6)

KT 11 „zboží typu Husova ulice“ (1. okrová, světle oranžová; uvnitř hnědočerveně transparentně glazovaný; 2. mikroskopické ostrívo, plavené těsto; 3. okrová, světle oranžová; 4. oxidační, opticky střední až měkký; 5. hladký, pečlivě upravený, vytáčení; částečně i oboustranně glazovaný hnědou, hnědočervenou žlutavou, žlutozelenou transparentní glazurou; 6. 226, Dvakačovice 11, Jezbořice 8, Košumberk 226, Medlešice 226, NH5, Oheb 26, Ra8, Ro15, Vildštejn 8, Žumberk 4)

KT 12 „redukční s kožovitým povrchem“ (1. tmavě šedá, černošedá a šedá; 2. písčité ostrívo (až 1,5 mm), slída velmi jemně mletá; 3. světle šedý, běloběžový /lomem a charakteristikou se blíží redukčnímu zboží KT 4/; 4. redukční, opticky tvrdý; 5. střední, jakoby kožovitý přetah, ostrívo vystupuje na povrch, vytáčení; 6. 216, CRF16, Dvakačovice 24, Košumberk 216, Kovářov 3, P002, Podlažice 14, Rychmburk 25)

Prameny a literatura

AČ IV: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské z archivův domácích i cizích IV. Ed. František Palacký. Praha 1846.

Anderle, J. – Ježek, M. – Zavřel, J. 2000: Průzkum selské usedlosti čp. 2 v Sakách na Slánsku. Průzkumy památek 7/1, 43–67.

Balátka, B. – Kalvoda, J. 2006: Geomorfologické členění reliéfu Čech. Praha.

Buchtela, K. 1906: Die Lausitzer und Schlesien Brandgräber in Böhmen. Jahrbuch der K. K. Zentralkommission für Kunst- und historische Denkmale IV/1, 1–52.

Čapek, L. a kol. 2022: Vrcholně a pozdně středověká keramika v českých zemích. Výroba – Regionalizace – Metody – Interpretace. Plzeň.

Demek, J. – Mackovčín, P. edd. 2006: Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČR. Brno.

Dohnal, M. – Vařeka, P. 1997: Výzkum novověké vesnické usedlosti v Srlíně (okr. Písek) – svědectví archeologických a písemných pramenů. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 10, 84–106.

- Dreslerová, D. – Kypta, J. – Šulc, J. 2004:* Gotické kachle ze zaniklé vsi Újezdec u Borku. *Archeologie ve středních Čechách* 8, 685–698.
- Eisner, J. 1913:* Pohřebiště lužického typu v Srchu u Pardubic. *Památky archeologické* 25, 36–38.
- Faltysová, H. – Bárta, F. edd. 2001:* Pardubicko. Chráněná území ČR IV. Brno – Praha.
- Frolík, J. 2019:* Kostel sv. Václava v Lažanech a počátky středověkého osídlení Skutečska. Díl II. Analýza. Projekt ABG3. Praha.
- Frolík, J. – Kozáková, R. – Musil, J. – Vaňurová, K. 2020:* Mezi sklem a keramikou. Středověká jímka 962 z Chrudimi. *Archaeologia historica* 45, 445–481.
- Frolík, J. – Kozáková, R. – Musil, J. – Vaňurová, K. 2021:* Parcela za čp. 10/I v Chrudimi. Její vývoj a životní prostředí. *Archaeologia historica* 46/2, 539–575.
- Frolík, J. – Musil, J. – Sedláčková, M. – Vepřeková, J. 2022:* Skromný dům nebo bohatě vybavená domácnost? Vývoj nemovitosti č. p. 39/I v Chrudimi – Filištínské ulici. *Archaeologia historica* 47/2, 453–501.
- Frolík, J. – Musil, J. 2023:* Ceramics fragments as a testimony of long-distance contacts on the example of the east Bohemia regional centre – the town of Chrudim (Czech Republic). *Europa Postmedievalis* 3/2022, 173–184.
- Frolík, J. – Musil, J. 2024:* Hmotná kultura středověkých hradů na Chrudimsku. Část 1. Hrad Rychmburk. Sbírký Regionálního muzea v Chrudimi 10/II. Praha – Chrudim.
- Frolík, J. – Musil, J. 2025a:* Hmotná kultura středověkých hradů na Chrudimsku. Část 2. Hrad Lichnice. Svazek 1/2. Praha – Chrudim.
- Frolík, J. – Musil, J. 2025b:* Hmotná kultura středověkých hradů na Chrudimsku. Část 2. Hrad Lichnice. Svazek 2/2. Praha – Chrudim.
- Frolík, J. – Musil, J. – Rohanová, D. et al. 2023:* Regional Glass Production and Imports in Central Europe in the 13th–18th Centuries. Part II: Chrudim. Pardubice.
- Frolík, J. – Musil, J. – Sigl, J. sine dato:* Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Strojopis. Uloženo na archeologickém pracovišti Regionálního muzea v Chrudimi. Chrudim.
- Frolík, J. – Sigl, J. 1990:* Soubor pozdněstředověké keramiky z Chrudimi – Husovy ulice. *Studies in Postmediaeval Archaeology* 1, 269–284.
- Gabriel, F. 1994:* Středověká pec ve Zbečně čp. 22. Průzkumy památek I/1, 21–22.
- Gabriel, F. – Smetana, J. 1983:* K vývoji výrobních okruhů červeně malované keramiky v severních Čechách. *Archaeologia historica* 8, 119–138.
- Havlice, J. – Kodýdek, L. – Šnejd, D. 2014:* Středověké jádro domu zemědělské usedlosti čp. 1 v Mirkovicích. Výsledky hloubkového výzkumu. Průzkumy památek 21/2, 139–155.
- Jílek, J. ed. 2015:* Proti proudu času. Pardubicko v pravěku a raném středověku. Pardubice.
- Jiřík, J. – Jílek, J. 2009:* Tři pozdně antické lampy z východních Čech. *Východočeský sborník historický* 16, 63–76.
- Kolarík, V. – Merta, D. – Peška, M. 2015:* Archeologie žijící vesnice. Poznámky ke stavu a možnostem výzkumu vesnického domu v roce 2015. In: Mikota, P. (ed.), *Dějiny staveb 2015*. Plzeň, 196–200.
- Krásný, F. – Kypta, J. – Šulc, J. 2005:* Pozdně gotické nálezy ve venkovských usedlostech v Čisté u Mladé Boleslavi. *Archeologie ve středních Čechách* 9, 643–652.
- Kypta, J. 2014:* Das Lebensmilieu des hoch- und spätmittelalterlichen Dorfes als archäologisches Forschungsproblem. *Praehistorica* 31/2, 419–436.
- Kypta, J. – Laval, F. – Neustupný, Z. – Marešová, B. 2020:* K stavebním proměnám venkovského domu v pozdním středověku a raném novověku: příklad ze Zbečna u Křivokláta. *Archeologické rozhledy* 72, 607–648.
- Kypta, J. – Veselý, J. – Nachtmannová, A. 2018:* Nenápadný domek na návsi pod drobnohledem. Novověká hrnčírna ve Vilasově Lhotě na Sedlčansku. *Památky středních Čech* 32/1, 11–35.
- Lacina, M. – Musil, J. 2020:* Aktuální stav poznání hradu Rabštejnka (okr. Chrudim) a jeho hmotné kultury. *Castellologica bohemica* 19, 5–56.
- Lacina, M. – Musil, J. 2022:* Archeologické nálezy z prostoru tzv. starého hradu v areálu hradu Košumberk z let 1922–1924. *Archeologie východních Čech* 22 (2021), 35–75.
- Militký, J. – Vařeka, P. 1997:* Česnovice: archeologický výzkum středověké a novověké vesnice na Českobudějovicku I. Pozdně středověký dům v usedlosti čp. 13. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 10, 58–79.
- Musil, J. 2009:* An assemblage of late Middle Age and Early Modern period ceramics from Rabštejn Castle in the cadastral territory of Smrkový Týnec in the district of Chrudim. *Studies in Post-Medieval Archaeology* 3, 45–64.

- Musil, J. 2013: Katalog archeologických nálezů z hradu Rabštejnka. Sbírký Regionálního muzea v Chrudimi 7/II. Chrudim.
- Musil, J. 2017: Počátky Lhoty u Skutče (archeologie žijící vesnice). Chrudimské vlastivědné listy 26/5, 13–17.
- Musil, J. 2020: Dvakačovice čp. 86 – Archeologická sonda do minulosti obce. Východočeský sborník historický 37, 101–148.
- Musil, J. 2023: Raně středověké sídliště Pardubice-Cihelna. Příspěvek k osídlení východních Čech ve starší době hradištní. Východočeský sborník historický 42, 41–58.
- Musil, J. 2025: Pardubicko – manuál keramických technologických tříd. Strojopis. Archiv Archeologického oddělení Východočeského muzea v Pardubicích. Pardubice.
- Musil, J. – Netolický, P. – Preusz, M. 2020: Archeologie v Železných horách. Plzeň.
- Nohejlová-Prátová, E. ed. 1956: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Praha.
- Nováček, K. – Vařeka, P. 1997: Archeologický výzkum žijících vesnic středověkého původu v Čechách. Archeologie ve středních Čechách 1, 429–444.
- Profous, A. 1947: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny I. A–H. Praha.
- Profous, A. 1949: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny II. CH–L. Praha.
- Rosůlek, F. K. 1909: Pardubicko, Holicko, Přeloučsko III. Místopis. Pardubice.
- SA I: Soudní akta konsistoře pražské (Acta judiciaria consistorii pragensis) I. Ed. Ferdinand Tandra. Praha 1893.
- Sedláček, A. 1914: Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480. Praha.
- Šebek, F. a kol. 1990: Dějiny Pardubic I. Pardubice.
- Šimůnek, R. – Jířík, J. – Kypka, J. – Simota, V. 2010: Pozdně gotická kamna z domu čp. 1 v Milevsku – výraz společenského postavení? Průzkumy památek 17/2, 75–92.
- Škabrada, J. – Syrová-Anýžová, Z. edd. 2018: Nejstarší venkovské domy ve východních Čechách. Pardubice – Brno.
- Šolle, M. 1951: Brozany, okr. Pardubice. Hlášení uloženo v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i., Brozany_TX195101680.
- Šulc, J. – Kypka, J. – Ježek, M. 2009: K hospodaření a kultuře bydlení na středočeském statku v raném novověku: příklad z Trněného Újezdu (okr. Kladno). Archeologické rozhledy 61, 697–714.
- Vařeka, P. 2013: Příspěvek k podobě vesnického domu na sklonku středověku na Českobudějovicku. Soubor mazanic s otisky konstrukcí z Češnovic. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 26, 207–236.
- Vařeka, P. – Kostrouch, F. – Kočár, P. – Sůvová, Z. 2010: Příspěvek ke studiu žijících vsí. Pozůstatky zástavby z pozdního středověku na parcele č. p. 121 v Mikulčicích. Přehled výzkumů 51/1–2, 249–265.
- Vokolek, V. 2003: Gräberfelder der Lausitzer Kultur in Ostböhmen I. Fontes archaeologici Pragenses 27. Pragae.
- Vokolek, V. – Žaloudková, P. 2018: Brozany, okr. Pardubice. Nálezová zpráva. Archiv Archeologického oddělení Východočeského muzea v Pardubicích, čj. VČM 402/2015. Pardubice.
- Vorel, P. 2021: Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy. Praha.
- Zápotocký, M. 1978: Středověká keramika severočeského Polabí. Památky archeologické 69, 171–238.
- Záruba, T. 2019: Brozany nad Labem. Okres Pardubice. Nálezová zpráva. Archiv Archeologického oddělení Východočeského muzea v Pardubicích, čj. VČM 454/2017. Pardubice.

An assemblage of medieval and early modern pottery from Brozany nad Labem, Pardubice District

This paper deals with a small assemblage of medieval and early modern pottery, which significantly expands our understanding of the furnishings of rural households in the Pardubice region during the medieval and early modern periods. The find spot is located on land plot no. 95 in the cadastral area of Brozany nad Labem (part of the municipality of Staré Hradiště, Pardubice District, Pardubice Region). The village of Brozany, which was first mentioned in 1376, owes its name to the local ford on the Elbe River, across which the road between the towns of Pardubice to Hradec Králové passed. The cadastral

area of this village contains several well-known archaeological sites dating from the Late Bronze Age and the Migration period. In contrast, very few archaeological finds from the medieval period have been recorded there so far (*Fig. 3*). However, a coin hoard buried between 1516 and 1526 was discovered in a nearby forest.

Our knowledge of high medieval and early modern pottery in the Pardubice region is primarily based on findings made in adjacent regions – the Chrudim and Hradec Králové regions. The ceramic material was analyzed using standard methods – namely, through the analysis of pottery classes. A total of 12 technological pottery classes were identified. The earliest fragments described likely date back to the turn of the 15th century; they include both oxidation pottery, with a leathery and grainy surface characteristic of the broader East Bohemian region, and reduction pottery. There are also a few examples of red-painted pottery. The discovery of a high-quality, crown cornice chamber stove tile is indicative of a significant transformation in rural material culture which happened at the turn of the 16th century, when fireplaces in chimney parlours were gradually replaced by tiled stoves. The advent of early modern pottery ware is evidenced by the presence of partially glazed ceramic vessels.

English by *Jan Machula*

Fig. 1. Brozany nad Labem. Location of the site on a map of Bohemia.

Fig. 2. The find spot of the assemblage of medieval and early modern pottery is marked with a black dot.

Fig. 3. Discovered medieval situations in the cadastral area of Brozany nad Labem.

Figs. 4–7. Brozany nad Labem, house no. 8, garden on land plot no. 95. Selected medieval and early modern pottery.